

Aleksandra Kanclerz

Sprawozdanie z konferencji UŁ *Jak uczyć o gender? Gender studies, ścieżki kształcenia i specjalizacje*

Dnia 23 marca 2014 roku na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego odbyła się konferencja dydaktyczna zatytułowana *Jak uczyć o gender? Gender studies, ścieżki kształcenia i specjalizacje*. Organizatorami konferencji była Katedra Socjologii Polityki i Moralności UŁ wraz z uczestniczkami Interdyscyplinarnego Seminarium Gender.

Konferencja miała na celu przedstawienie osiągnięć poszczególnych jednostek naukowo-dydaktycznych łódzkich uczelni w zakresie upowszechniania wiedzy z dziedziny *gender studies*, jak również prezentację dorobku naukowego uczestniczek konferencji w tej dziedzinie. W obradach wzięły udział przedstawicielki trzech łódzkich uczelni: Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Medycznego w Łodzi oraz Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.

Konferencję otworzyła kierowniczka Katedry Socjologii Polityki i Moralności UŁ, prof. Danuta Walczak-Duraj. W swoim wystąpieniu podkreśliła wagę wymiaru płci w naukach społecznych oraz wynikającą z tego faktu konieczność upowszechniania rzeczowej, merytorycznej wiedzy w tym zakresie. Na tym skończyła się część wstępna i przystąpiono do obrad.

Jako pierwsza głos zabrała prof. dr hab. Elżbieta Oleksy z Ośrodka Naukowo-Badawczego Problematyki Kobiet UŁ. Przedstawiła historię tej jednostki, sięgającą 1992 roku, podkreślając, że od samego początku działalność dydaktyczna ośrodka, a więc upowszechnianie wiedzy z zakresu *women's studies* oraz *gender studies* poprzez kursy uniwersyteckie, seminaria czy konferencje naukowe była nie mniej ważna od prac naukowo-badawczych. Następnie głos zabrała dr Dorota Golańska z tego samego ośrodka, która przedstawiła

jego bieżącą działalność oraz osiągnięcia. Za najważniejsze z nich uznała wprowadzenie bezpłatnych podyplomowych studiów oraz kursów dla nauczycieli z zakresu *gender studies*. Zdaniem dr Golańskiej program ten ma doniosłe znaczenie, ponieważ nauczyciele – w związku ze swoją wyjątkową funkcją – powinni być szczególnie uwrażliwieni na tę problematykę. Kolejnym ważnym osiągnięciem ośrodka jest utworzenie programu GEMMA, który daje możliwość uzyskania tytułu magistra w zakresie *women's studies* oraz *gender studies*. Dr Golańska podkreśliła, że program ten, realizowany w języku angielskim, wraz z partnerskimi ośrodkami w Europie i USA jest przedsięwzięciem unikalnym na skalę europejską.

Następnie głos zabrały prof. Ewa Malinowska oraz dr Krystyna Dzwonkowska-Godula z Zakładu Socjologii Płci i Ruchów Społecznych Instytutu Socjologii UŁ. Prof. Malinowska, podobnie jak prof. Oleksy, należąca do pionierskiej grupy uczonych zajmujących się tematyką gender opowiadała o swojej drodze naukowej; o tym, jak w trakcie odbywania stypendiów zagranicznych zainteresowała się tą dziedziną oraz jak upowszechniała ją w Polsce. Następnie obie badaczki przedstawiły przedsięwzięcia badawcze realizowane przez swoją macierzystą jednostkę. Szczególnie interesujący okazał się projekt szczegółowej analizy ilościowej oraz jakościowej programów studiów oraz kursów odbywających się w Instytucie Socjologii. Celem analizy było zbadanie, jaki udział w programie studiów socjologicznych ma problematyka ról społecznych związanych z płcią oraz na ile programy te propagują postawy egalitarne i prodemokratyczne, sprzyjające równości płci. Wyniki badań ujawniły, że treści te – choć obecne w programach nauczania od kilkudziesięciu lat – są nadal niedostatecznie reprezentowane.

Drugą część obrad stanowiły wystąpienia uczestniczek Interdyscyplinarnego Seminarium Gender, które skupia badaczki z różnych łódzkich uczelni oraz jednostek naukowych. Wystąpienia dotyczyły zarówno ich badań teoretycznych, jak i działalności na rzecz upowszechniania idei związanych z *gender studies*, a więc prowadzonych przez nie warsztatów czy grup dyskusyjnych.

Jako pierwsza głos zabrała dr Ewa Hyży z Katedry Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Medycznego, która przedstawiła referat zatytułowany *O zawilościach problematyki tożsamości/podmiotowości w studiach genderowych i queerowych*. Dr Hyży, koncentrując się głównie na ewolucji myśli twórczyni teorii *queer*, Judith Butler, wskazała na szczególne skomplikowanie i wyjątkową niejednoznaczność ustaleń dotyczących kwestii tożsamości, a zwłaszcza tożsamości seksualnej. Odnosząc się do wyrażanej publicznej krytyki wobec „ideologii gender”, podkreśliła, że w tej sytuacji szczególnie istotne jest upowszechnianie rzetelnej wiedzy dotyczącej koncepcji, które narodziły się na gruncie *gender studies*.

Kolejnym wystąpieniem był referat dr Ingi B. Kuźmy z Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UŁ pod tytułem *Polska recepcja potoczna i naukowa pism B. Malinowskiego i M. Mead na temat gender i seksualności*. Autorka przedstawiła wyniki swoich badań, w których analizowała polską recepcję klasycznych już prac Bronisława Malinowskiego, takich jak *Seks i stłumienie*, *Życie seksualne dzikich*, oraz cyklu Margaret Mead *Trzy studia*. Recepcja tych właśnie pozycji interesowała badaczkę ze względu na fakt, że ujawniał się w nich relatywizm dotyczący problematyki płci i seksualności. Jak

się okazało w wyniku przeglądu wybranych tytułów z piśmiennictwa naukowego i popularnego z lat, kiedy ukazywały się wspomniane dzieła lub ich przekłady („Polityka”, „Kobieta i Życie”, „Przegląd Socjologiczny”, „Lud” i inne), problematyka ta była albo pomijana, albo traktowana w sposób niezbyt poważny, a niekiedy nawet anegdotyczny (relacje miały często charakter ciekawostek). W polskiej recepcji naukowej wymienionych dzieł dało się dostrzec zjawisko „niezauważania” problematyki relatywizmu społeczno-kulturowych ról płci. Zdaniem autorki można się zastanawiać, czy zjawiska te były efektem programowej *gender blindness* czy może braku świadomości wagi tych opracowań. Wedle autorki zjawisko „niezauważania” mogło także wynikać ze stereotypów i uprzedzeń, wynikających z wiedzy potocznej, która stoi za przed-sądami naukowymi. Podsumowując swoje wystąpienie, dr Inga Kuźma zaznaczyła, że warto przyglądać się współczesnemu „niezauważaniu” problematyki gender (a więc *gender blindness*) i próbować temu przeciwdziałać, na przykład poprzez uwrażliwianie młodych etnologów i antropologów kultury na problematykę gender, a więc poprzez edukację w tym zakresie.

Kolejny referat, zatytułowany „*Płeć*” *resocjalizacji w kształceniu akademickim* wygłosiła dr Renata Szczepanik z pracowni Pedagogiki Specjalnej UŁ. Nawiązując do swoich doświadczeń pracy dydaktycznej na macierzystym wydziale, jak i przeprowadzonych badań, zauważyła, że studenci i studentki nie są w pełni świadomi wagi czynnika płci oraz ról i stereotypów z nią związanych w procesie resocjalizacji. Jako przykład tego zjawiska podała drogę resocjalizacji poprzez zyskanie nowej tożsamości postdewianta, a więc człowieka, który zerwał ze swoimi aspołecznymi czy przestępczymi zachowaniami i zyskał nową tożsamość. Przykładem takich postdewiantów mogą być byli gangsterzy czy handlarze narkotyków, którzy zostali uznanymi sportowcami bądź działaczami społecznymi. Jak jednak zauważyła badaczka, taka strategia resocjalizacji słabo sprawdza się w przypadku kobiet. Wystąpienie dr Szczepanik wzbudziło krótką, ale gorącą dyskusję. Uczestniczki i uczestnicy konferencji zaczęli zastanawiać się, dlaczego kobiety nie przyjmują tożsamości postdewiantek tak chętnie jak mężczyźni. Jedna z uczestniczek postawiła tezę, że o ile sylwetka postdewianta mężczyzny dobrze wpisuje się w stereotypową męskość, związaną z siłą i agresją, a mroczna przeszłość może przydawać mu atrakcyjności, to figura postdewiantki nie stanowi atrakcyjnego wzorca osobowego dla kobiet, ponieważ nie wpisuje się w stereotypową kobiecość.

Następnie głos zabrała dr Edyta Pietrzak z Katedry Teorii Polityki i Myśli Politycznej Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi. W swoim wystąpieniu pt. *Grupy poszerzenia świadomości jako przykład zajęć o tematyce gender* zaprezentowała realizowany przez siebie od lat projekt polegający na prowadzeniu takich grup. Przedstawiła jego założenia i powiązanie z drugą falą feminizmu, a następnie, chcąc pokazać, czym są takie grupy, zaproponowała krótki warsztat. Rzucając kłębkami wełny, zachęcała uczestniczki konferencji, by przedstawiały się „po kądzieli”, a więc wymieniając imiona swoich matek i babek. Uczestniczki i uczestnicy chętnie podjęli się tego zadania, a wspomnienia przywołane podczas warsztatu stworzyły ciepłą, rodzinną atmosferę. Podsumowując swoją prezentację, dr Pietrzak podkreśliła, że jednym z celów warsztatów jest przywracanie pamięci o kobietach-przodkach oraz uświadomienie ich roli w budowaniu kobiecej tożsamości.

Kolejną referentką była dr Anna Kronenberg z Wydziału Filologicznego UŁ, która zaprezentowała swój projekt zatytułowany *Dżenderyści i dżenderystki do piór! Warsztaty twórczego pisania jako narzędzie nauczania i praktyki perspektywy gender*. Zdaniem badaczki jednym z najważniejszych elementów teorii gender jest myślenie krytyczne, dające możliwość kwestionowania zastanych paradygmatów, podważania ich oraz w konsekwencji ich zmiany. Myślenie krytyczne jest szczególnie ważne przy czytaniu, jak i pisaniu, dlatego też autorka zaproponowała ponowne, krytyczne odczytanie kanonu literatury polskiej XIX i pierwszej połowy XX wieku. Jak się okazało, w dziełach tych postaci kobiece ograniczają się do kilku typów (takich jak femme fatale czy kobieta-dziecko), którym przypada ograniczona liczba ról narzuconych przez patriarchalną kulturę. Jako antidotum na tak stereotypowe traktowanie postaci kobiecych autorka proponuje warsztaty krytycznego pisania, a więc tworzenie nowych, alternatywnych historii bohaterek klasycznych dzieł literatury polskiej. W swoim wystąpieniu autorka przedstawiła dorobek prowadzonych przez siebie warsztatów, a więc historie bohaterek znanych z lektur szkolnych napisane na nowo przez uczestniczki. Zdaniem badaczki tworzenie alternatywnych historii głównych bohaterek literatury polskiej ma także wymiar terapeutyczny – powoduje, że uczestniczki warsztatów, przywracając podmiotowość i samodzielność bohaterkom lektur, przywracają je także samym sobie.

Jako ostatnia głos zabrała dr Iza Desperak z Katedry Socjologii Polityki i Moralności Instytutu Socjologii UŁ z wystąpieniem zatytułowanym *Warsztaty wrażliwości genderowej – sojusz akademicko-aktywistyczny*. Badaczka przypomniała ponaddziesięcioletnią historię Nieformalnej Grupy Łódź Gender, która skupia zarówno działaczy społecznych, jak i badaczki uniwersyteckie. Taka współpraca pozwala na szeroki zakres działań – grupa organizuje zarówno demonstracje, na przykład te z okazji 8 marca, jak i konferencje oraz sesje naukowe. Przez kilka lat grupa regularnie organizowała Wolną Wszechnicę Genderowo-Queerową – rodzaj nieformalnego kursu *gender studies* oraz warsztaty dla młodzieży i dorosłych, mające na celu uwrażliwienie na problemy związane z dyskryminacją i przemocą ze względu na płeć. Obecnie inicjatywy te przekształciły się w szkołę zimową, która odbywa się na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym UŁ. Dr Iza Desperak podkreśliła, że działalność grupy stanowi unikalny przykład współpracy społeczników z akademią, wartościowy ze względu na liczne, wieloletnie sukcesy w propagowaniu idei równościowych i antydyskryminacyjnych związanych z *gender studies*.

W ten sposób obrady dobiegły końca. W czasie nieformalnej dyskusji po obradach uczestniczki i uczestnicy przyznali, że temat konferencji był istotny, bowiem upowszechnianie wiedzy z zakresu *gender studies* staje się wyzwaniem, szczególnie w kontekście debaty publicznej dotyczącej tego tematu. Wyrażono również nadzieję, że konferencja będzie miała charakter cykliczny.